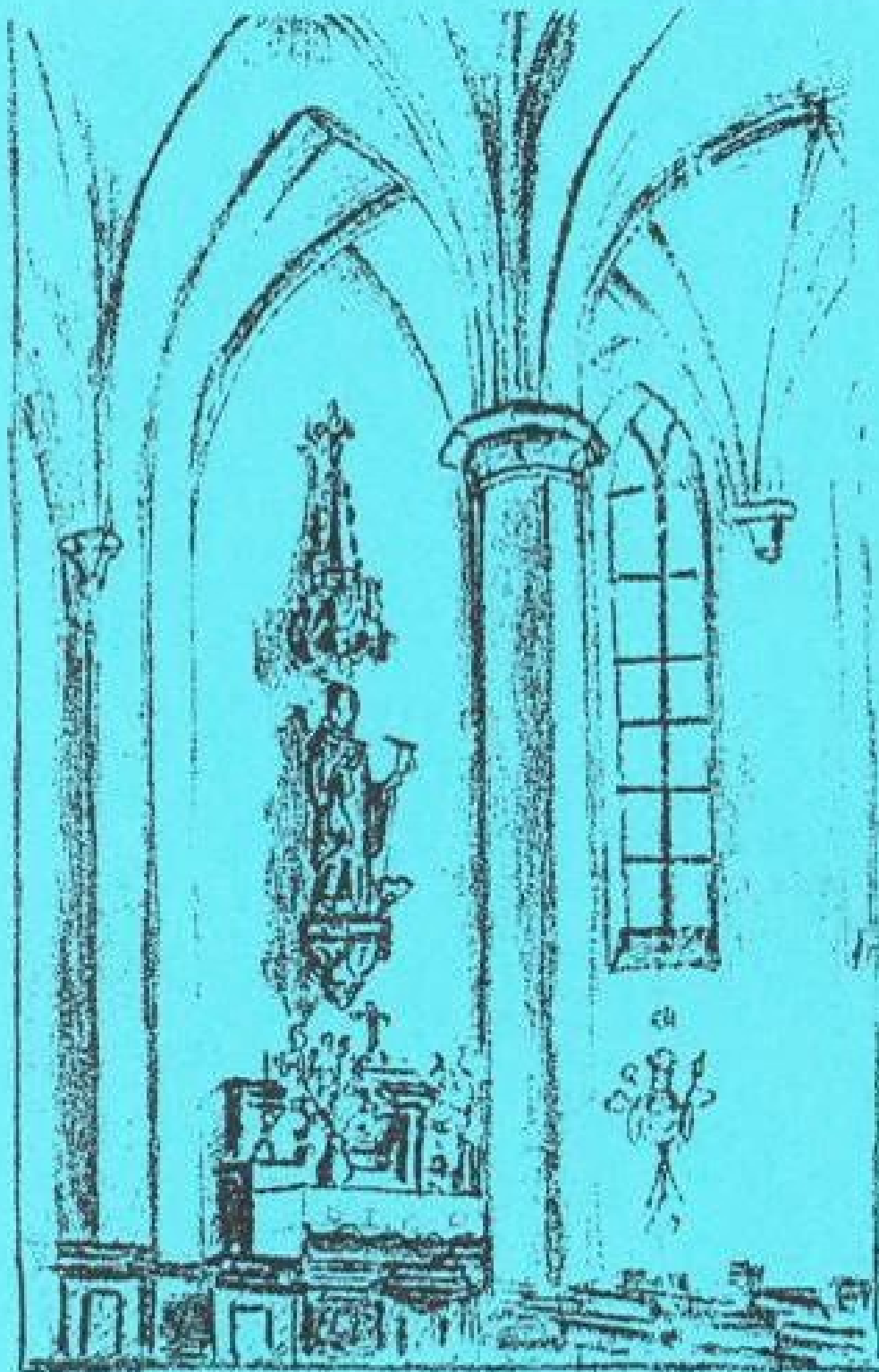

DRIEPAS

Jaargang 8, nummer 3, november 1991

HISTORISCHE KRING DUIVEN, GROESSEN, LOO

DRIEPAS

De DRIEPAS is het verenigingsblad van de Historische Kring Duiven Groessen-Loo. Het verschijnt drie tot vier keer per jaar. Artikelen mogen alleen overgenomen worden na schriftelijke toestemming van de auteur en met bronvermelding.

Abonnementsprijs f. 10,--, voor postabonnees f. 12,50 per jaar, bij vooruitbetaling te voldoen op onderstaande bank- of girorekening. Voor leden van de Historische Kring gratis. Losse nummers f. 4,00.

Het lidmaatschap van de Historische Kring bedraagt per jaar f 22,50, buiten de Gemeente Duiven f 25,= (wegens postbezorging), over te maken op postgiro 49 23 697 of Rabobank rekeningnummer 31.54.07.484 t.n.v. de Historische Kring Duiven Groessen Loo te Duiven.

Secretariaat:

A.Th.J. Boss
van Dorth tot Medlertsraat 5
6921 AT D U I V E N

Redactie DRIEPAS:

W.F.W.M. van Heugten, Duiven
Th.M.J. Jonker, Loo

Redactieadres:

zie secretariaat Historische Kring

ISSN: 0921-5549

DRIEPAS

Bij de omslag:

St. Anthonius onder het baldekijn.

Interieur van de kerk te Loo in 1939.

Tekening: Prof.Dr.W.J.Th. Peters.

(Zie artikel: Drie Latijnse inscripties in Loo)

BRAND IN GROESSEN IN 1807

Vrijwel alle steden en dorpen zijn in hun historie geteisterd door grote branden. En dat is niet verwonderlijk, als men bedenkt, dat vele huizen in vroegere tijden waren opgetrokken uit hout en gedekt met stro. Over branden, die er in het grijze verleden zijn geweest, is weinig bekend. Men kan zich alleen afvragen, hoe men met emmers water de branden heeft trachten te blussen. De burgers hadden destijds wel bepaalde plichten. Bij brand moesten zij na het invallen van de duisternis een lamp voor de ramen ontsteken, zodat de helpers licht op straat hadden; er was immers nog geen straatverlichting. Ook moest men zich met emmers, kuipen en brandhaken naar de plaats van de brand begeven om bij het blussen behulpzaam te zijn. Men kan pas van effectieve brandbestrijding spreken, nadat Jan en Nicolaes van der Heijden in 1671 een brandspuit hadden uitgevonden.

In het Ambt Liemers werd in 1768 de Vuur-Sociëteit of Brandkas opgericht. De overheid eiste, op straffe van een boete van 1 Rth, dat de inwoners zich bij deze verzekering aan zouden sluiten. De eerste brandspuiten in de Liemers zijn vrijwel zeker aangeschaft in het jaar 1787. De oudste bekende bergplaatsen in het Ambt waren voor Oud-Zevenaar het huis Poelwijk, voor Duiven en Loo de havezathe de Ploen en voor Groessen de pastorie. In 1790 werden zelfs brandmeesters in de Liemers aangesteld: in Oud-Zevenaar waren dat Jan Massop en Henrich Behnen; in Groessen Derck Dercksen en Ruth Hutjes, en in Duiven kerkmeester Derck Hageman en rotmeester Henrich Borgers.

In het begin van de 19de eeuw stonden de meeste huizen in de Liemers ver van elkaar. Veel gebouwen hadden strooien daken en sommigen kenden nog muren van eiken balken en vlechtwerk, van binnen en van buiten besmeerd met leem. Water om eventuele branden te blussen was, vooral 's zomers, schaars.

Volgens een ambtelijk rapport uit 1807 was op 24 augustus, om 11 uur in de voormiddag, de woning van Gerhardt van Gellecom afgebrand. Bij het uitbreken van de brand was het echtpaar van Gellecom niet in de woning aanwezig. Voor de magistraat verklaarde vrouw Van Gellecom, dat zij de hele voormiddag in huis was geweest en er geen enkele aanleiding tot brandgevaar bestond. De haard smeulde weliswaar nog een beetje na, maar

van werkelijk vuur daarin was geen sprake. Na een lange periode van aanhoudende zonneschijn was de put bij de woning opgedroogd. Vrouw van Gellecom had voor even de woning verlaten om buitendijks water te scheppen. Het jongste kind had zij meegenomen. De overige kinderen waren in huis. Twee van hen waren op de deel aan het dorsen en twee kleinere verbleven in de woonkamer. Haar man hielp die dag de boeren in de buurtschap Ooij bij het binnenhalen van de oogst. Eerst bij het huiswaarts gaan over de dijk had zij de brand ontdekt en tegelijk het geschreeuw van de kinderen gehoord. Geheel overstuur was zij naar huis gerend en kon zich daarna van het verdere verloop niets meer herinneren. Haar kinderen waren in ieder geval ongedeerd uit het huis gekomen. Om de brand te reconstrueren werden twee buren, Johan Scholten en Koendert Hafkens, afzonderlijk ondervraagd. Hun verklaringen waren gelijkloidend. Beide mannen waren vlak bij de woning aan het haver maaien. Koendert Hafkens had nog geen tien minuten voordat de brand ontstond, bij vrouw Van Gellecom in haar huis wat gedronken. Bij hem was toen niets bijzonders opgevallen wat op brand duidde. Hij ging daarna verder met zijn veldwerk. Nadat hij bijna drie garven had gemaaid, zag hij en ook Johan Scholten, die hem hielp, dat de vlammen uit het dak naast de schoorsteen sloegen. Onmiddellijk snelden zij naar het brandende huis. Door de grote hitte en gebrek aan water moest men toezien dat het gebouw langzaam maar zeker door het vuur verteerd werd. Zij hadden nog getracht goederen te redden, maar werden door het oprukkende vuur daarin gehinderd. Toen er niets meer te redden viel, hadden zij met behulp van andere buren het huis met brandhaken omvergetrokken in de hoop op deze wijze nog iets aan inboedel te kunnen redden. Ook deze poging bleek vruchteloos, onder meer door gebrek aan bluswater in de nabijheid.

De lieden van de "Brandkas" waren spoedig op de plek des onheils. Zij stelden vast dat het huisje, al voor de brand, in een slechte toestand verkeerde. De eigenaar had al vrij lang het voornemen om zijn huis te renoveren en daarvoor allerhande materialen aangesleept. Ook dit materiaal was een prooi van de vlammen geworden. De magistraat drong bij de brandverzekering aan om zo spoedig mogelijk de geleden schade te vergoeden. Zij hoopte dat de gedupeerden een nieuw huis, nog voor de winter, op nummer 209 in de parochie Groessen konden betrekken.

Th.J.G. Goossen, Zevenaar.

Bronnen: Streekarchief Zevenaar: Oud Archief Zevenaar Nr. 1412 en 1413.

EEN GROESSENSE BOUWPASTOOR IN FRIESLAND

Op 28 juni 1851 werd op Den Elshof te Groessen uit het huwelijk van Willem Peters en Berndina Herfkens een tweeling geboren, twee jongens, die naar de heiligen van de dag erop Petrus en Paulus genoemd werden, met Piet en Paul als roepnaam. Petrus kwam het eerst ter wereld; zijn naam werd door burgemeester P.S. Nass in de voorgedrukte tekst van de geboortecte ingevuld, terwijl de geboorte van Paulus via een verwijsteken links in de marge vermeld werd. Zo is deze acte tevens een bewijs van zuinigheid op het Duivense gemeentehuis nu anderhalve eeuw geleden.

Paul werd boer op de Nieuweling te Groessen. Piet werd priester in het bisdom Utrecht en deed op 20 augustus 1879 zijn eerste H. Mis in de parochiekerk van de H. Andreas in Groessen.

Nadat Piet kapelaan geweest was in Terborg en Rietmolen, kreeg hij in 1899 een benoeming tot pastoor te Bakhuizen in Friesland, waar hij bouwpastoor werd van de door architect Wolter te Riele gebouwde neogotische parochiekerk, evenals haar voorgangster gewijd aan de H. Odulphus en in 1914 geconsacreerd. Bij de herdenking in 1989 van het 75-jarig bestaan van deze kerk verscheen van de hand van Dr Sible de Blaauw, een in 1951 in Bakhuizen geboren kunsthistoricus, het boek "Bouwen naar boven - De Sint Odulphuskerk van Bakhuizen 1857 - 1914 - 1989" (Zutphen, 1989).

De schrijver besteedt ruim aandacht aan de voorgangster van de kerk van Te Riele, aan architectuur en bouwpastoor. Dat pastoor Peters Wolter te Riele als architect koos, brengt De Blaauw in verband met diens kapelaanschap in Terborg, in een streek waar architect Gerhardus te Riele, de vader van Wolter, een zestal neogotische kerken heeft gebouwd. Kapelaan Peters zou in zijn Terborgse tijd kennis gemaakt kunnen hebben met de jonge Wolter.

Ook de afkomst van de bouwpastoor uit Groessen kan, aldus De Blaauw (p.46), een rol gespeeld hebben bij de keuze van de architect: "Binnen het kerkbouw-oeuvre van Te Riele, dat uit een vijftigtal kerken bestaat, behoort de parochiekerk van Bakhuizen tot de meest conventionele categorie. Hoogstwaarschijnlijk was pastoor Peters hiervoor persoonlijk verantwoordelijk. Het ontwerp voor Bakhuizen verraaft alle trekken van de sobere laatgotische pseudobasilieken uit de geboortestreek van de pastoor: overhuifd door wijd uitlopende daken, extern slechts geleed door

forse steunberen en voorzien van kloeke torens. Een dergelijke kerk stond bijvoorbeeld in Peters' geboorteplaats Groessen. De pastoor wist dat hij in Wolter te Riele een architect voor zich had die met de middeleeuwse

Nederrijnse architectuur van zeer nabij vertrouwd was en die in staat moest worden geacht voor Bakhuizen het type van de driebeukige dorpskerk te realiseren dat hij in zijn jeugd en in zijn jaren als jong priester klaarblijkelijk had leren appreciëren.

Peters' wensen sloten naadloos aan bij de ideeën en voorkeuren van de architect. Te Riele gebruikte de middeleeuwse bouwvormen uit Oost-Nederland graag en veelvuldig".

Uit het bovenstaande citaat kunnen we al opmaken dat Piet Peters wat betreft zijn ideeën over kerkebouw niet behoord heeft tot de meest vooruitstrevenden van zijn tijd. Ook andere karaktertrekken van de Groessenaar worden door de auteur geschetst. Bij de invulling van een enquêteformulier betreffende de oude kerk blijkt de pastoor "zoals gebruikelijk ... kort van stof" (p.29) geweest te zijn. Als hij de plannen voor kerk en pastorie schriftelijk moet verdedigen tegen de bezwaren van de Aartsbisschop Mgr. H. van de Wetering, doet hij dat in "ruwe staccato-zinnen" (p.32). Als later gebreken in de bouw leiden tot een conflict met de architect en aannemer, heet hij in het verslag van de daaruit volgende gebeurtenissen "een weerbarstige pastoor" (p.36).

Piet Peters bleef niet alleen in de kerkebouw binding houden met zijn geboortestreek, maar ook in andere opzichten. In de familie vertelde men dat hij al snel na aankomst in Bakhuizen een bongerdje liet aanleggen. Zonder eigen fruit kon je toch niet leven.

In de herfst van 1921 kreeg Petrus Peters eervol ontslag als pastoor van Bakhuizen en nam hij zijn intrek in het Lebuina-Gesticht in het Gelderse Etten. Op 6 januari 1922 overleed hij. De morgen na zijn overlijden bleef op "Doekenstadt" te Loo, de boerderij van zijn broer Willem, waar ik toen met mijn ouders en mijn broer woonde, voor elk raam één luik dicht. Ik was nog geen drie jaar en zeer verbaasd over het weinige licht in huis. Het antwoord op mijn vraag naar het waarom was: "Heerroom Piet is dood". Zo dank ik aan de bouwpastoor van Bakhuizen mijn oudste, op de dag af gedateerde, herinnering.

Dr S. de Blaauw dank ik voor de bij dit artikel afgebeelde foto en de Heer J.Th.M. Giesen voor de genealogische gegevens.

W.J.Th. Peters, Nijmegen

Aanvoerders van de bende waren Joseph Dozijn, afkomstig uit Waremmé in de provincie Luik, en een zekere Anthonie Aalbert. Verder hebben zich Joseph Anzee (geboren in Luik), Nicolaas Alexander (geboren te Brussel) en Joseph Prud'homme (geboren te Freloux, prov. Luik) aangesloten. De bende wordt gecomplementeerd met een aantal vrouwen, de concubines of 'vriendinnen' van de rovers: Anna Maria Kerssemeier, afkomstig uit Brussel, Margaretha Dujardin, afkomstig uit de buurt van St. Hubert, Margaretha Glezar en Elisabeth van Doll, geboren te Helmond. En natuurlijk een aantal kinderen.

Zoals uit de protocollen van de verhoren, na de gevangenneming van de bende in 1803 blijkt, fungeren de vrouwen met hun kinderen vaak als spionnen; zij bezoeken de afgelegen boerderijen en weten zodoende te achterhalen of er waardevolle spullen in huis zijn. Dit wordt 'baloveren' genoemd. Soms heeft roverhoofdman Anthonie Aalbert zelf die rol op zich genomen: hij trekt dan al bedelend een aantal dorpen langs, daarbij begeleid door twee kinderen, waarvan het ene viool speelt en het andere op de trom slaat. Op deze manier weet hij de indruk te wekken, dat hij als onschuldige neringdoende door het land trekt. Hoogstwaarschijnlijk heeft Anthonie Aalbert ook het Loo op zijn tochten aan gedaan, zoals uit de verklaring van de zoon van Hoppenreis kan worden opgemaakt.

Uit de verslagen van de verhoren komen we ook te weten hoe de overval op de familie Hoppenreis in zijn werk is gegaan. De overval is beraamd in het huis van de 'schele Michiel', een bekende schuilplaats voor rovers in die tijd, gelegen nabij de grens tussen Kranenburg en Wyler (ten oosten van Nijmegen). Bij de overval zelf heeft men de 'Brabantse' methode van werken gebruikt, d.w.z. men is niet individueel maar als groep naar 't Loo getrokken. Daar heeft men met een balk de deur uit de voegen geramd, de aanwezigen gekneveld en is vervolgens rustig op zoek naar buit gegaan. Na de overval zijn de rovers, zoals enkele Loose mensen juist gezien bleken te hebben, over de dichtgevroren Rijn naar Wyler teruggekeerd. Daar is de buit verdeeld. De gouden sieraden heeft men aan de oudere Anna Maria Kerssemeier toevertrouwd; die heeft ze in Nijmegen verkocht. Merkwaardig is dat de verdachten ook een zekere Leendert van Rooij als medeplichtige aan de overval in 't Loo noemen; deze man was al een jaar voor de overval in 't Loo, op 4 oktober 1798, in Den Bosch opgehangen. Men kan zich thans afvragen of de verdachten bewust deze verkeerde naam opgaven. Of wisten zij niet beter, omdat iedereen in de bende geregeld een andere schuilnaam had?

De 'Brabantse' manier van werken heeft ook in onze ogen een romantisch tintje: doorgaans begaven de rovers zich op pad met zwart gemaakte gezichten en met sabels en pistolen gewapend. Helaas is in de protocollen van de verhoren niet opgetekend of de rovers in 't Loo ook zo waren uitgedost.

De overval in 't Loo blijkt een van de vele in de reeks. In de winter van 1801-1802 echter keert het tij: aanvoerder Joseph Dozijn wordt gevangen genomen bij een overval te Gorssel. Omstreeks Kerstmis 1802, onderweg van Emmerik naar Zutphen, ondergaan meerdere bendeleden dit lot en in de loop van het jaar 1803 zit de gehele bende, compleet met vrouwen en kinderen achter slot en grendel. In de herfst van het jaar 1803 beginnen de verhoren en volgt het proces te Arnhem. Op 3 december 1803 wordt het proces afgesloten en het vonnis uitgesproken. Negen mannelijke bendeleden worden ter dood veroordeeld. Van de vier vrouwen worden er drie veroordeeld tot geseling gevolgd door langjarige gevangenisstraffen en verbanning. Elisabeth van Doll wordt alleen maar verbannen. Een week later zijn de vonnissen voltrokken 'op de plaatse daar men gewoon is criminele justitie' te doen, even buiten Arnhem. Daarbij hebben de vrouwen moeten toekijken hoe hun 'vrienden' geëxecuteerd werden. Ook dat is in het vonnis vastgelegd.

W.F.W.M. van Heugten, Duiven,
Th. J.G. Goossen, Zevenaar.

Bronnen:

Streekarchief Zevenaar:

Oud Archief Zevenaar Nr 1590

Polderarchief Nr 116 Loo

Rijksarchief in Gelderland:

Hof Criminele Zaken, nr. 2578

J. Moormann, in: Numaga (1961)

KRUIDENIERSWINKEL VAN LAAKE

Passend in het dorpsbeeld in het midden van deze eeuw was de winkel van Mej. Nelly van Laake, gelegen op de hoek van de Rijksweg en de huidige Kastanjelaan (toen Droostraat). Nelly bepaalde de sfeer die er heerste in de winkel. Vanaf haar veertiende jaar bediende ze de klanten. In 1959 behaalde ze haar middenstands-diploma, waarna ze zelfstandig de zaak van haar vader, de Heer Willem van Laake, kon overnemen. Haar vader was als bakker naar Duiven gekomen en dreef met de fa. Hooyman een bakkerij aan de Rijksweg (nu fietsenhandel).

Ik zie Nelly nog staan, pront, proper met haar witte schort achter de toonbank, maar ik zie haar ook sjouwend met kratten, klimmend op laddertjes om iets uit de bovenste schappen te halen en rennend naar de schuur voor petroleum of naar de grote overwelfde kelders en uitgestrekte zolders, waar de voorraden lagen. Een van die zolders was de klompenzolder, want er werden ook klompen gepast en verkocht. De winkel was naar huidige begrippen klein. Aan de wand waren schappen, met en zonder glas. Op de grond grote voorraadbakken voor suiker, zout, meel en koffie en tonnen met groene zeep en soda. Alles moest afgewogen worden, want voorverpakte artikelen, zoals we die nu kennen, waren er weinig.

De winkel was gevestigd in een groot, oud pand, bestaande uit twee woningen. De niet door Nelly bewoonde helft van het gebouw was verhuurd. Ik heb er 11 jaar zeer prettig gewoond. Je kon binnendoor via een lange gang naar Nelly en Moeke van Laake. Nelly sneed zondags het vlees voor me op de snijmachine en ik kon onbeperkt bier en frisdrank uit de kelder halen. Later rekenden we wel af. Haar vertrouwen was groot. Als er schokkende dingen in het dorp gebeurd waren, hoorde ik die 's morgens voor ik naar mijn werk ging.

In tegenstelling tot de grote supermarkten van nu moest je natuurlijk netjes op je beurt wachten. Dat was niet onaangenaam, tenzij je erg weinig tijd had, want de winkel van Nelly was een eerste klas ontmoetingspunt. Allerlei wetenswaardigheden, dorpsnieuwtjes werden er verhandeld. Waar een kindje was geboren, wie er ziek was of gestorven, in de winkel kon je 't horen. Nelly wist altijd alles. Om een uur of zeven kwamen de eerste klanten, mensen die naar hun werk gingen. Ze haalden hun sigaretten of shag en brachten het eerste nieuws mee. Na sluitingstijd was er altijd nog

Nellie v. Laake en Fia Spaan in een pas gemoderniseerde winkel ± 1954

wel de mogelijkheid om, als Nelly er was, (en ze was er bijna altijd) even achterom te gaan om iets te halen, wat je vergeten was. Nelly stond altijd klaar.

Er werd tot in de verste uithoeken van Duiven thuis bezorgd. Voor in de week werden de boodschappenboekjes opgehaald of afgegeven en achter in de week werd er eerst door de zusjes van Nelly, later door de winkel-hulpen per fiets bezorgd. In latere jaren gebeurde dit per auto, want ook in Duiven schreed de tijd voort. Veel klanten kwamen 's zondags na de hoogmis onder het genot van een kopje koffie de thuisbezorgde kruidenierswaren afrekenen en er werd dan meestal nog wel het een en ander gekocht. De winkel was 's zondags tot een uur of een open.

Tot 1974 heeft de winkel bestaan. Het pand stond pal aan de Rijksweg. Er was slecht uitzicht en de Gemeente Duiven besloot het geheel te slopen, zodat er een beter overzicht kwam naar en vanuit de Kastanjelaan. Nelly woont sinds 1975, nog steeds gezond en wel en 77 jaar oud, aan De Plataan, waar R. Otten-de Thije en ik gastvrij onthaald werden voor het interview met haar, een van de oudste ondernemers van Duiven.

L.E. van den Anker-Vossebeld, Duiven.

DE OORLOGSHERINNERINGEN VAN WILLEM EBBERS

In een van de vorige nummers van DRIEPAS heeft de heer Ebbers van de Eng zijn herinneringen opgehaald aan begrafenisgebruiken op de Eng. In het onderstaande volgen zijn herinneringen aan de herfst en winter van 1944.

17 september 1944: luchtlandingen bij Arnhem. In die tijd werd de Eng overstroomd met Duitse tanks. Deze gingen in groepen van vijf de strijd aanbinden in Arnhem. In diezelfde tijd kreeg de Eng ook inkwartiering van pantsertroepen. De pantsertroepen gingen en kwamen om de vijf uur terug van het slagveld om voor de strijd weer nieuwe voorraad granaten en munitie in te laden, totdat de Slag om Arnhem is gewonnen. Dat duurde ongeveer twee weken. Na die tijd vertrokken de pantsers en Tijger-tanks weer naar Duitsland. Intussen werden duizenden Engelse en Poolse parachutisten afgevoerd naar Duitsland in krijgsgevangenschap.

Dan komen er op de Eng en omgeving verschillende granaten van de geallieerden terecht.

Tijdens de Slag om Arnhem hebben de Duitsers 22 gesneuvelde soldaten vlak tegen over de Eng begraven, het waren pantsergrenadiers.

Direct daarop moesten wij ons melden om te werken bij de Duitse Organisation Todt. Het werk bestond hoofdzakelijk uit het graven van loopgraven en het maken van prikkeldraadversperringen. Direct daarop aanmelden voor de lijnwacht, in dag- en nachtdienst omdat op verschillende plaatsen al sabotage was gepleegd. Dat was hoofdzakelijk bij de spoorwegen. Op het laatst waren wij aan de inslagen van granaten overdag al totaal gewend, omdat het werk op het land ook niet kon blijven liggen. 's Nachts sliepen we in de kelder, omdat 's avonds en 's nachts het gevaar het ergste was.

Op een keer zat ik nog laat zelfverbouwde tabak te snijden. Het was ongeveer elf uur: een geweldige knal. Ik raakte van mijn stokje en kwam later gelukkig weer bij. Ik ben toen op handen en voeten naar de kelder gekropen, waar mijn vrouw en kinderen op bed lagen, maar totaal overstuur.

's Morgens al vroeg de schade bekeken: ruiten en kozijnen waren totaal weggeslagen. In de keuken, waar ik gezeten had, niets dan glasscherven

en steen. De granaat was vlak onder het raam ingeslagen: een gat van anderhalve meter diep.

Ik werkte toen in Pannerden voor de Duitsers en maakte direct melding van de granaatinslag. De baas, een Duitser, had gelukkig begrip voor de ravage en ik kreeg die dag vrij om de slimste schade te herstellen. Glas was er niet en ik moest me behelpen met oude planken om het raam weer dicht te spijkeren. Tegelijk daarop gooide waarschijnlijk een Engelse bommenwerper niet verder dan 250 meter van ons negen bommen, die gaten van drie meter diep en 10 meter in doorsnee maakten. Het huis schudde op zijn grondvesten, maar gelukkig geen ongelukken.

In het laatst van oktober 1944 begonnen de Duitsers en de NSB het vee van de boeren te vorderen. In massa's werden het richting Duitse grens gedreven. U kunt zich voorstellen wat een ramp dat voor deze boeren was. De tiende november 1944 was het dan zover, het gehele dorp Duiven werd geëvacueerd. Mensen die zelf geen vervoer hadden, konden plaats nemen op een van de boerenwagens, die beschikbaar waren gesteld voor een rit naar het naburige Wehl in de Achterhoek. Daar aangekomen werden we ingekwartierd in een grote middelbare school. Daar verbleven we de gehele nacht. 's Morgens met de tram naar Varsseveld waar we goed zijn aangekomen. Wegens het gevaar van Engelse jachtvliegtuigen was de hele karavaan met Rode Kruistekens versierd. De dag daarop werden we ingedeeld bij boeren en verder naar de plaats van bestemming gebracht.

Willem Ebbers, van de Eng

HET DIALECTHOEKJE - aflevering 3

In het eerste nummer van deze jaargang zijn we begonnen met een aantal korte artikeltjes over het dialect. We vervolgen - min of meer alfabetisch - de serie, die is samengesteld door dhr. H. Driessen, Oud-Groessenaar thans wonende te Druten. Wij vragen nadrukkelijk om commentaar en correctie als de betekenissen wellicht anders zijn of in een ander verband kunnen worden gezien, als hieronder wordt aangegeven.

22. fikkes	blief t'r met-te fikkes af!: vingers thuishouden! ien de fikkes kriege: te pakken, in handen krijgen;
23. erpels	erpels met-te blote kont te eete kriege: gare aardappels zonder meer;
24. gelös	die is goed gelös: vlot bespraakt, van de tongriem gesneden;
25. gif	da gff toch niks: dat is niet erg;
da gif tóch niks: dat komt er niet (meer) van;
26. gewarre	loat eur mor gewarre: laat 'r maar haar gang gaan, begaan;
27. gebaoje	ze zin under de gebaoje: (drievoudige) kerkelijke huwelijksaankondigingen;
28. gavel	hi'j liep van de gavel ien de greep: van de wal in de sloot;
29. hōök	da's t'r een met hōök op de tande: met haar op de tanden, fel-bespraakt;
30. hōöre	een tege de hōöre ienstricke: zeggen wat 'm niet zint, ergert;
31. hand	wied van de hand: ver uit de buurt;
32. hankholt	zo krom as 'n hankholt: erg krom en nu ongewenst;
33. huppe	ze hed 't op de huppe: op de hupen, slechte zin;
34. hot	hot en haar: her en der, verspreid;
35. hink	da hink nog ien wieje hōök: daarover is nog lang niet beslist;
36. heit	doar istie heit op: doet/heeft het heel graag;
37. hendig	dat hendig mien niet: krijg ik met m'n handen niet klaar;
38. hemp	iemand 't hemp van de kont/nam 't gat vraoge: uithoren;
39. horten	met horten en stote: 1) stuntelig (praten); 2) ongeregeld (af en toe);
40. how	op 'n how en 'n klop: overhaast en onbezorgd.

H. Driessen, Druten

VERENIGINGSNIEUWS

DE DROO VOLOP IN DE BELANGSTELLING

De inloopavond van 9 september over De Droo heeft bijzonder veel belangstelling getrokken. Onder de 70 aanwezigen waren vooral veel oud-bewoners van deze vroegere buurtschap. En behalve verhalen over vroeger kwamen ook tal van foto's op tafel. Dat fotomateriaal vormde de basis voor de Droo-tentoonstelling, die op 14 september te zien was ter gelegenheid van Open Monumentendag. Ook hiervoor bleek grote interesse: ruim 100 bezoekers kwamen een kijkje nemen. Van verschillende kanten kwam ook de suggestie een speciaal boekje samen te stellen over deze vroegere buurtschap, die begin jaren zeventig moest verdwijnen om plaats te maken voor de nieuwbouwwijken van Duiven. Van de 35 panden, die er stonden, is er slechts één overgebleven. Bij het zien van de foto's van de vaak karakteristieke boerderijen - vele nog in goede staat - dringt de vraag zich op of dit werkelijk zo rigoreus gesloopt had moeten worden. Maar de bewoners hadden destijds geen andere keus dan vertrekken, met alle emoties en verdriet die dit heeft gegeven.

Luchtopname van ± 1950 pand van Hennis Jansen vroeger Drikkus v. d. Lugt en links, pand van Frits Driessen.

Droostraat 14 - 16 H. Jansen, Droostraat 12 F. Driessen

De Historische Kring is inmiddels begonnen gegevens te verzamelen over het leven, werken en wonen op de toenmalige Droo. Het is een tijdrovende klus, omdat veel archiefonderzoek naar de bewonersgeschiedenis van de betreffende panden verricht moet worden. Verschillende oud-bewoners hebben daarbij al hun medewerking toegezegd, maar aanvullend materiaal hierover blijft altijd welkom. Vooral foto's van mensen en panden komen van pas; ze kunnen ingeleverd worden bij mevr. M. Biermans, Ploenstraat 30. Van de foto's worden reproducties en/of kopieën gemaakt, zodat het materiaal binnen korte tijd in ongeschonden staat bij de eigenaars terug komt.

Met alle gegevens en bijdragen wil de Historische Kring tot een zo compleet mogelijk boekje komen over de verdwenen buurtschap de Droo.

Namens de werkgroep 'De Droo', mevr. M.P.J. Biermans.

SCHENKINGEN en andere aanwinsten

De Historische Kring ontving de volgende schenkingen.

- Een collectie bidprentjes van mevr. Heling-Broekman. De naam Heling is vroeger lange tijd verbonden geweest met café Halfwegen.
- Van pastor Bruggeman het boek "De Achterhoek" van H. Alta.
- Een portretfoto van een nog onbekende dame, en een kokertje, geadresseerd aan de Heemraad van het Waterschap "Lijmers", de vroegere burgemeester van Duiven Z.Th.J.F. baron van Dorth tot Medler. Beide geschenken voorwerpen zijn enkele jaren geleden gevonden door de heer B. Hartogsveld, in de periode dat villa Welleveld leeg stond.
- De heer Derksen heeft ons een portretfoto van pater A. Bouwmeister (1898-1972), afkomstig uit 't Loo, afgestaan.
- Van mevr. Peters-van Diek, van de Loodijk, mochten wij ontvangen het boekje, dat is gemaakt ter gelegenheid van de feestelijke heropening van de St. Remigiuskerk op 7 oktober 1973 na een drastische transformatie van het interieur.
- De heer B. Schäffner uit de Kastanjelaan schonk een uitvoerig knipsel- en fotoboek van Duiven en omgeving uit de jaren zestig en zeventig. Het bevat een rijke verzameling aan historische en heemkundige wetenswaardigheden. Tevens het boekje Duiven in oude ansichten Deel I.
- De heer Kelderman uit de Oranjestraat stond een verzameling

kranteknipstel en foto's af, die betrekking hebben op de jaren zestig en zeventig.

- Mevrouw Gerichhausen, Rozenstraat, schonk twee oude ansichtkaarten, voorstellende Café Hugon aan de Rijksweg en het interieur van de St. Remigiuskerk.
- Voor onze bibliotheek werden aangeschaft: "Nijver in het groen" door drs. de Breukelaar, en "90 jaar Onderling Genoegen" door J. Willemsen. Over het laatstgenoemde boek, dat heel veel feiten- en fotomateriaal bevat over een in ons dorpsleven zo "onmisbare" instelling als O.G., zijn (terecht) al vele lovende woorden geschreven. Zoveel, dat een herdruk noodzakelijk werd.
- In het weekend van 31 augustus en 1 september herdacht Scouting Duiven, dat men 40 jaar geleden de eerste verkennergroep te Duiven heeft opgericht. Later kwamen daar andere Scouting-takken bij: kabouters, gidsen, welpen, rowans en pivo's. Tijdens het weekend was in het clublokaal een tentoonstelling ingericht met vele "goede" herinneringen: foto-albums, logboeken, uniformen en andere voorwerpen. In een speciale jubileum-uitgave van het clubblad haalt een aantal leden herinneringen van de jaren vijftig tot de dag van heden op. In de bibliotheek van de Historische Kring zijn zowel een exemplaar van dit jubileumnummer als de andere genoemde boeken voor belangstellenden ter inzage, en voor leden te leen.

RECTIFICATIE

Mevr. Jansen-Hooijman uit 't Loo heeft een bidprentje afgestaan van wijlen pastoor Johannes van Schaik. Voor diens 25-jarig priesterjubileum werd nabij de Doekenstadt een ereboog opgericht. Tijdens de inloopavond in juni j.l. dacht men dat die boog in 1929 werd opgericht. Uit de tekst op het bidprentje blijkt dat het in 1931 is geweest. Pastoor van Schaik - niet te verwarren met pastoor van Schaik die van 1924 tot ca.1950 pastoor te Duiven was - was op 23 december 1881 geboren en op 15 augustus 1905 te Utrecht priester gewijd.

PRIJSVRAAG DDD-dag

In de vitrine lagen drie voorwerpen, waarvan men de naam én het gebruiksdoel mocht raden. Hier volgt de oplossing:

1. schoenhaakje (ook wel veterhaakje); een hulpmiddel om de veter door de haakjes van schoenen en laarzen te halen.

2. sigarettendover (pijpestamper) bestaande uit 1 stuiver, 1 cent en 1 halve cent, samen 6 1/4 cent. Zes en een kwart stond voor Seyss Inquart, de gehate Rijkscommissaris in Nederland tijdens W.O. II.
3. aardbeientestje (Aalsmeer, omstreeks 1750); in deze testjes werden de, toen nog kleine, aardbeien verhandeld. Er stond statiegeld op de testjes. Ze werden op een lange plank gezet, op elkaar gestapeld, en in platte schepen naar Amsterdam vervoerd.

De winnaars zijn mevr. H. v.d. Stolpe-van Wijk, uit Duiven, en dhr. of mevr. Th. Gunsing, uit Arnhem. Beiden ontvangen een kalender 1992 als prijs.

DE GROENEWEG ALS TOPONIEM VERDWENEN.

Met gemengde gevoelens heeft de Historische Kring ontdekt dat de naam Groeneweg heeft plaats moeten maken voor Beerenclauwstraat. De verandering is ingegeven door de mogelijkheid tot verwarring tussen de namen Groeneweg (Groessen) en Groenestraat (Loo), die bij calamiteiten (brand!) rampzalige gevolgen kan hebben.

Een straatnaamverandering is altijd te betreuren als er een oude, historische toponiem voor moet wijken. En dat is nu het geval. De namen Groenestraat en Groeneweg behoren tot de oudste toponiemen/straatnamen die we in het Nederlands taalgebied kennen. In het zogenaamde Corpus Gysseling, een standaardwerk met de inventarisatie van toponiemen van vóór 1300, uitgegeven door prof M. Gysseling van de Rijksuniversiteit Gent ca 1970, komt de naam voor. Samen met toponiemen waarin o.a ook de elementen -hel-, -lijk-, -doo-, -hoge- vormen de groenestraten een groep die op een zeer hoge ouderdom van de percelen i.c. wegen duidt.

Wat is een groenestraat? In de 12de en 13de eeuw moeten we ons als volgt een dorp in het rivierengebied voorstellen. Op de hoger gelegen gronden treffen we de akkers aan, waar het koren vandaan kwam. Aan de rand van deze gronden (de Woerd in Duiven is daar een mooi voorbeeld van) stonden de huizen en stond ook de kerk. Op de lager gelegen gronden daaromheen liet men het vee weiden en daarvandaan haalde men het hooi.

Voordat dijken de Liemers tegen de overstromingen beschermden, waren de weiden meestal gemeenschappelijk bezit. Om nu te voorkomen dat het vee wegliep, legden de bewoners een zogenaamde landweer aan, een soort

wal dichtbegroeid met (doorn-)struiken. Een dergelijke landweer lag als een ring op grotere afstand om het dorp heen. Deze landweer diende regelmatig geïnspecteerd en gerepareerd te worden om te voorkomen dat de beesten konden uitbreken. Daartoe lag er een pad langs de landweer, een zogenaamde groeneweg.

Aangezien de Liemers in de 14e eeuw met een bandijk tegen het hoge water beschermd werd en daarna de gemeenschappelijke weiden langzaam maar zeker verkaveld en privé-eigendom werden, nam de betekenis van die landweren en dus ook de groenewegen snel af. Op de Ambtskaart van de Liemers uit 1735 blijken nog maar kleine stukken gemeenschappelijk bezit en zijn de landweren niet of nauwelijks meer te herkennen.

ARCHEOLOGISCHE VONDSTEN BIJ DE QUAPPENBURG

Begin september vond men tijdens het ploegen in het Duivens Broek een groot aantal scherven en fragmenten van stenen en muurmateriaal. De Historische Kring werd van de vondst in kennis gesteld. Na een gesprek met de vinders en een bezoek aan de plaats waar de scherven gevonden waren, werd het gevonden materiaal overgedragen. Drs J. Verhagen uit Zevenaar heeft daarop de vondst bekeken.

Het materiaal stamt uit een tamelijk korte periode van de 14e eeuw. Opvallend is dat er fragmenten met verbrande leem gevonden zijn. Zoals bekend werd eertijds de wanden van woningen en schuren gemaakt van takken, die met leem bestreken werden.

Het meest opvallende is wel de plaats van de vondst, door de vinders Kwabben- of Kwaddenburg genoemd. Het is een perceel grond tussen Kerkweg en de Wetering. De heer Giesen van het Streekarchivariaat achterhaalde, dat het bewuste perceel reeds in 1642 de naam Quappenburg droeg. In dat jaar werd de 5 morgen grote weide voor 1100 rijksdaalders verpand.

In de komende tijd zullen de scherven nader onderzocht worden. In een meer compleet artikel in DRIEPAS zullen dan de bijzonderheden gepubliceerd worden.

EN DAN NOG DIT

Het samenstellen van ons tijdschrift DRIEPAS kost ons nagenoeg niets. Wij verkeren in de bijzonder gelukkige omstandigheid dat de auteurs gratis hun

diensten en artikelen aanbieden. En voor de verspreiding binnen de gemeente kunnen wij een beroep doen op een aantal vrijwilligers. Wij zijn hen alleen daar zeer erkentelijk voor.

Het drukken en verspreiden per post geschieden echter niet gratis. Vel of weinig foto's, 20, 24 of 28 pagina's: het brengt verschil in kosten met zich mee. Het aantal foto's of pagina's overkomt ons; dat wordt nauwelijks door de redactie maar door de auteurs bepaald. Al jarenlang is de abonnementsprijs op fl 10,- gehandhaafd, een bedrag dat voor de leden bij hun lidmaatschap is inbegrepen. Of we dat kunnen volhouden is nu onderwerp van bespreking binnen het bestuur. Zeker is, dat de bijdrage in portokosten van fl 2,50 per jaar - gelet op (het toenemende) aantal leden en abonnees buiten de gemeente Duiven - eigenlijk allang niet meer voldoende is.

Het is een merkwaardige constatering: door het succes van de DRIEPAS stijgen bepaalde kosten. De prijs van dit succes moet echter niet te zwaar op de verenigingsfinanciën gaan drukken. Daarom met schroom hierbij de aankondiging dat m.i.v. 1992 de bijdrage in de verzendkosten op fl 5,- wordt gesteld. Wij zijn de lezers ook erkentelijk voor hun steun in het afgelopen jaar. Blijf dat doen ! Stuur aan het begin van het komend jaar de u toegezonden acceptgirokaart ingevuld retour. Maakt anderen lid of abonnee, of geef iemand een lidmaatschap of abonnement cadeau. Een goede jaarwisseling en een goed verenigingsjaar toegewenst !

De redactie.

AGENDA

- 20 januari 1992 Inloopavond. Onderwerp: wordt nog bekend gemaakt. Aanvang: 20.00 uur.
- 29 januari 1992 Dialezing door ing. Brand Beumer (Westervoort) over "Het Vorstendom Gelre". Plaats: zaal 3 van het C.C.O.G.; Aanvang: 20.00 uur.
- 17 februari 1992 Inloopavond. Onderwerp: wordt nog bekend gemaakt. Aanvang: 20.00 uur.
- 20 februari 1992 Werkgroepenvergadering. Aanvang: 20.30 uur.
- 16 maart 1992 Inloopavond. Onderwerp: wordt nog bekend gemaakt. Aanvang: 20.00 uur.
- 19 maart 1992 Jaarvergadering.
- 14 april 1992 Dialezing door G.B. Grootjans (Borculo) over "De IJssel van Westervoort tot Kampen". Plaats: zaal 3 van het C.C.O.G.; Aanvang: 20.00 uur.
- 18 mei 1992 Inloopavond. Onderwerp: wordt nog bekend gemaakt. Aanvang: 20.00 uur.
- 11 juni 1992 Werkgroepenvergadering. Aanvang: 20.30 uur.
- 15 juni 1992 Inloopavond. Onderwerp: wordt nog bekend gemaakt. Aanvang: 20.00 uur.
- 20 juni 1992 Jaarlijkse excursie. Begeleide stadswandeling door Deventer.

INHOUDSOPGAVE

Th.J.G. Goossen:	Brand in Groessen in 1807
W.J.Th. Peters:	Een Groessense bouwpastoor in Friesland
W.F.W.M. van Heugten en Th.J.G. Goossen:	Rovers in 't Loo
L.E. van de Anker-Vossebeld:	Kruidenierswinkel van Laake
W. Ebbers:	Oorlogsherinneringen
H. Driessen:	Dialecthoekje (3)
	Verenigingsnieuws